

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) พลวัตการผลิตผ้าทอย้อมครามในกระแสนุ และ 2) คุณค่าผ้าทอย้อมครามในกระแสนุ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้รู้ สมาชิกกลุ่มทอผ้าย้อมคราม ได้แก่ สมาชิกที่มีวัตถุดิบในการผลิต สมาชิกรับจ้างทอ และชาวบ้านทั่วไป

ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการการผลิตผ้าทอย้อมคราม มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีต ชาวบ้านผลิตเพื่อในครัวเรือน ซึ่งใช้ปัจจัยการผลิตที่หาได้ในท้องถิ่น มีการออกแบบลวดลายเจดสี และแปรรูป โดยคำนึงถึงการประโยชน์เป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบัน เป้าหมายการผลิตเปลี่ยนจากเดิมเป็นผลิตเพื่อขาย โดยกระบวนการผลิตที่เกิดขึ้นภายใต้การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ซึ่งมีการกำหนดคุณภาพและผลิตภายใต้มาตรฐานเดียวกัน การแบ่งแยกแรงงานตามความชำนาญเฉพาะด้าน กำหนดราคา การโฆษณาประชาสัมพันธ์ รวมทั้งกำหนดลวดลาย เจดสี และแปรรูปผ้าทอย้อมครามเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค แต่ยังคงกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม เพราะต้องรักษาไว้เพื่อเป็นจุดขายของชุมชน

ในด้านคุณค่าผ้าทอย้อมคราม พบว่า ภายใต้กระแสนุผ้าทอย้อมครามมีคุณค่าเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต 3 ด้าน คือ 1) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ในอดีต ชาวบ้านผลิตผ้าทอย้อมครามเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม รวมทั้งใช้ทอสมุนไพรประคบบรรเทาอาการฟกช้ำ นอกจากนี้ ในกระบวนการผลิตมีการผลิตซ้ำความเชื่อในเรื่อง “แม่หม่อนสี” การผลิตผ้าทอย้อมครามมีผู้หญิงเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านวิธีการบอกเล่า และปฏิบัติให้เห็นจริง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ผลิตผ้าทอย้อมคราม เนื่องจากชาวบ้านหันไปใช้สีเคมีสังเคราะห์ และนิยมซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปมาสวมใส่ คุณค่าผ้าทอย้อมครามในด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านจึงถูกลดความสำคัญลง 2) ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าย้อมครามทำการผลิตเพื่อขาย ทำให้ผ้าทอย้อมครามมีมูลค่าแลกเปลี่ยน และการผลิตผ้าทอย้อมครามได้กลายเป็นอาชีพเสริม บางครอบครัวการทอผ้าย้อมครามเป็นแหล่งได้รายได้หลักของครัวเรือน นอกเหนือไปจากการทำนาทำไร่ และ 3) ด้านสัญลักษณ์ ในอดีต ชาวบ้านผลิตผ้าทอย้อมครามเพื่อสนองความต้องการในชีวิตประจำวัน และสวมใส่ไปทำงานในไร่นา ผ้าทอย้อมครามจึงมีสัญลักษณ์เป็นผ้าของชาวบ้าน จนมีคำกล่าวว่า “ สีครามคือสีของชาวนาผู้ต่ำต้อย ” แต่ในปัจจุบันผ้าทอย้อมครามได้ถูกสร้างคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ผ่านกระบวนการผลิตที่แตกต่างไปจากอดีต โดยได้รับอิทธิพลมาจากกระแสธรรมชาตินิยม กระแสท้องถิ่นนิยม และนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ผ้าทอย้อมครามจึงมีสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นท้องถิ่น เป็นสินค้าและเครื่อง แต่งกายประจำจังหวัดสกลนคร เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากธรรมชาติ รวมทั้งเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งบางพื้นอาจมีเพียงชิ้นเดียวในโลก และการสร้างสัญลักษณ์เหล่านี้ส่งผลให้ผู้บริโภคใช้ผ้าทอย้อมครามโดยคำนึงถึงสัญลักษณ์ที่กำกับอยู่มากกว่าสวมใส่โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยโดยตรง

The objectives of this research were: 1) to study the dynamic production of indigo dyes in the capitalist society; and 2) to investigate the value of such dyes. This research was qualitative in nature with data collected through semi-structured and in-depth interviews as well as participatory and non-participatory observations. The informants consisted of resource persons, members of the Indigo Dyes Group, who owned raw materials and who were hired for weaving, and other local villagers.

The result of the study indicated that the production of indigo dyes has been dynamically changed since its inception. In the past, villagers produced indigo dyes for their household use. Raw materials could be obtained locally. The designs, color shades and products were produced according to the utilization. But, at present, the goal of production has changed from the past to commercial purposes. The production has been operated under the process of cultural commodification including quality determinant, production under the same standard, specialized division of labor, pricing, promoting of products, as well as using designs and colors shades in response to consumer needs. However, the original production process has to be maintained as the community's selling point.

As for the value of indigo dyes, this study found that under the capital led society the dynamic value of indigo dyes cover three aspects: 1) Socio-cultural aspect: in the past villagers produced indigo dyes for clothing and using herbs to make heat pad for blur therapy. Moreover, the local belief in "Mae Moh Nil" was reproduced in the production process. The wisdom of indigo dyes production has been transferred by women through retelling and practicing. Recently, however, most of villagers do not engage in indigo dyes. They rather use chemical dyes and wear ready-made cloths. Therefore, the socio-cultural value of indigo dyes, as villagers' way of life, has been declined. 2) Economic aspect: villagers, members of the Indigo Dyes Group, have produced for sale and therefore created exchange value of indigo dyes. This production has become a supplementary occupation. For some households besides growing rice and other crops, indigo dyes are the major source of household income; and 3) Symbolic aspect: in the past, villagers produced indigo dyes for daily use including cloths for wearing when work in the rice field. Therefore, this cloth became symbol of villagers and there was a saying: "Indigo is the color of poor rice growers." At present days, symbolic value of indigo dyes was constructed through the production process which is different from that of the past. This current process has influenced by naturalism, localism, as well as the One-Tambol-One-Product policy. Then, indigo dyed cloth symbolize locality, products and dresses of Sakonnakhon Province, natural products, and the unique handicrafts; some of which is the only piece in the world. The construction of this symbolic value has influenced the consumers to use up the indigo dyed products by considering their embedded symbolic value, rather than their use value.